

SAMOSTAN U KREŠEVU - VRIJEDI LI GA POSJETITI I ZAŠTO?

Budući da smo nedavno bili na jednoj mini-ekskurziji u Kreševu, malom gradiću u središnjoj Bosni, pojavilo se, samo od sebe, pitanje vrijednosti posjeta tako malim mjestima poput Kreševa. Nedoumice su bile artikulirane u stilu: "Kada već odlučimo provesti dan gledajući muzeje i korespondentne sadržaje zašto barem ne bismo otišli u neki veliki grad gdje je mnogo veća ponuda i gdje se barem ima što za vidjeti?" "Šta ćemo u Kreševu? Pa ono je jednako veliko kao i Žepče (u prijevodu - jako malo i nezanimljivo)!" Na prvi pogled ova i slična pitanja izgledaju meritorno. Da je ekskurzija bila u Pariz ili Firencu, nikome ne bi pala na pamet takva pitanja, jer bi stvari, navodno, bile same po sebi razumljive. Pa, tko može nijekati umjetničko blago Firence? Nitko imalo normalan, ali, ipak, u našoj situaciji stvari nisu tako jednostavne.

Negdje sam pročitao da je izmjereno da jednom posjetitelju muzeja Louvre u Francuskoj, ukoliko želi pogledati sve izložke, treba 13 dana pod uvjetom da gleda izložke 24 sata dnevno i da svakom izložku posveti samo 30 sekundi. Samo jedan veliki muzej u jednom jako velikom gradu! Prvo pitanje: "A šta sa svime drugim u Parizu i Francuskoj?" Drugo pitanje: "A kome sve to treba?" Kome je do kulture, povijesti, umjetnosti i sličnih sadržaja nakon 3-4 sat posvećena razgledavanju. Čak i kada bi neki "slučaj" i utrošio toliko vremena i pogledao sve to, sigurno je da bi se vratio kući kao veća budala nego što je krenuo na tu svoju kulturnu odiseju. S druge strane, malo Kreševo nudi izobilje i povijesti, i kulture, i kurioziteta, i umjetnosti u "pakiranju" koje se može sasvim pristojno "probaviti" za jedan dan a da se ne vratite kući mrzeći sve svjetske muzeje i knjižnice i one koji su ih izgradili. Naprotiv, vrlo vjerojatno ćete se vratiti mnogo pametniji i s osjećajem koji se može imati samo nakon jako korisno provedena dana. No, idemo ispočetka.

Kreševski samostan ima jako dugu tradiciju koja je, nažalost, ispunjena mnogobrojnim rušenjima i građenjima. Ovi ciklusi „umiranja i rađanja“ fizičkog dijela samostana su zbilja zapanjujući. Samostan je toliko puta rušen i građen da bi bilo koji drugi pothvat, koji iza sebe nije imao toliku

vjernost, davno bio napušten i prepušten svojoj nemilolj sudbini. Većina građevina s ovako dugom tradicijom je napravljena tako monumentalno da izgledaju kao da ih vrijeme uopće ne dotiče, kao da ih ništa ne može uništiti, kao da će trajati vječno. S kreševskim samostanom situacija je, sve do zadnje inačice, bila potpuno oprečna. Glavni uzrok propadanja građevina bili su loša izgradnja i kratka trajnost korištenih materijala. Naime, za vrijeme turske

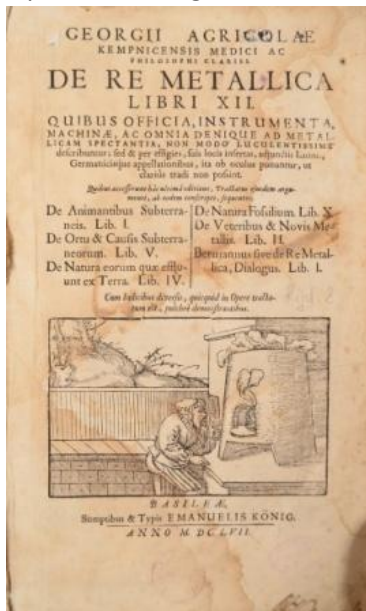
vladavine franjevcima nije bilo dozvoljeno koristiti bilo koji oblik trajnijih materijala, poput kamena, mramora, pečene opeke i sl., nego su uglavnom bili prisiljeni graditi samostan i crkvu od drveta ili zemljane opeke vrlo kratke trajnosti, zbog bojazni da se kamena građevina ne bi pretvorila iz samostana u tvrđavu tj. gnijezdo otpora, koje bi na tako dominantnoj poziciji kao što je samostanska,

bilo teško osvojiti. Zanimljivo je da kroničari spominju i majstore zidare i tesare iz Žepča i okolice koji su bili angažirani na izgradnji nekih od prethodnih iteracija samostana.

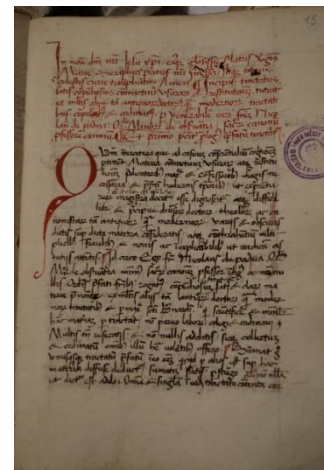
Frontalnim dijelom crkve dominiraju radovi Ive Dulčića, posebice veliki vitraž veličine preko četrdeset kvadratnih metara, kojeg je djelomično doradio Đuro Pulitika. Ispod njega se nalazi pet mozaika, također Dulčićevih, koje je umjetnik vlastoručno postavio na zid crkve netom prije svoje smrti. Lijevo, ispod zvonika, nalazi se poprsje fra Grge Martića, kojeg je izradio Ivan Meštrović. Nije loše za "jedno malo selo." Ovakvom zbirkom umjetnika ovog renomea se ne mogu pohvaliti ni mnogi 20-30 puta veći gradovi u regiji. Ali, kao što to bude u Top Shopu, to još nije sve! Ako naručite u sljedećih 30 sekundi bit ćete nagrađeni onim najvrjednijim sadržajima skrivenim unutar građevine.

Knjižnica postoji od osnutka samostana i knjige se skupljaju od otprilike 1350. godine. Kroničar Buljan navodi da je najstariji primjerak

rukopisa koji se čuva u samostanu teološka zbirka iz 12. i 13. stoljeća, pisana rukom na latinskom jeziku. Za nju je utvrđeno da predstavlja raritet na svjetskoj razini. A drugi, ne manje važan primjerak knjige koja se čuva u samostanu je poznata **De re metallica**, najvažniji priručnik o rudarstvu, koji se koristio i koji je kopiran i prepisivan diljem Europe, u svim rudarskim regijama. Još samo jedan primjerak te knjige postoji na čitavom svijetu i čuva se u Baselu, u Švicarskoj. Bogate ilustracije iz knjige su

nekim muzejima poslužile kao izvor informacija o srednjovjekovnom rudarenju, načinima vađenja rude, kao i o izgledu i opremi ondašnjih rudara. Ukoliko u nekom udžbeniku ugledate ilustracije o kasnosrednjovjekovnom ili ranomodernom rudarstvu, velike su šanse da je ona preuzeta iz ove knjige, koju je napisao Nijemac Bauer, latiniziranog prezimena Agricola. Ova knjiga datira iz 1657 a originalno je, na latinskome, napisana 1556.god. Budući da smo bili u posjetu više puta, knjižničar fra Jure Miletić nam je dopustio i da je prolistamo. Osjećaj je izuzetan. Listati knjigu staru 400-500 godina!?! Za to iskustvo bi vas u velikim muzejima poslali ravno u zatvor. Za vrijeme Jugoslavije, knjiga je bila ukradena i odnešena u Beograd, te nakon mnogo muka vraćena u Kreševo.

Zanimljivo je da se u samostanu čuva i jedan primjerak "Nauka krstjanskog" i "Sto čudesa", fra Matije Divkovića. Primjerak ekvivalentne očuvanosti postoji još samo u Zagrebu, tako da je

kreševski primjerak bio od neprocjenjive koristi timu sa zagrebačkog sveučilišta koji priprema modernizirano izdanje te knjige.

od Omer Paše Latasa - ni manje ni više.

Muzej je najopskrbljeniji predmetima i maketama starog kovačkog zanata, kao i raznim replikama objekata za preradu rude.

Zanimljivo je držati u rukama kliješta za vađenje zubi stara preko 150 godina, ručno pravljena.

Drugdje ćete nešto takvo teško

i naći a još teže dobiti u ruke. Postoje vrlo vjerne replike talionica

željeza iz starih vremena, zbirke raznovrsnih starih kovanica i minerala, kojima kreševski kraj obiluje.

U crkvi ima mnoštvo umjetničkih djela, poznatih i nepoznatih autora. Od djela nepoznatih autora neophodno je spomenuti dva djela, koja S. Tihčić, poznati povjesničar umjetnosti u regionalnim razmjerima, stavlja u sam vrh onoga što Bosna i Hercegovina može ponuditi po pitanju slikarstva i kiparstva. „Uzašašće Bogorodice“ može se datirati u vrijeme kasne renesanse i, prema riječima S. Tihčića, vidljivo je da je nepoznatome autoru uzor bio slavni portretist Tizian. Uzor možda nije dostignut, ali slika svejedno ima veliku vrijednost. Slika danas ne može zasjati u svom punom sjaju jer je nekoliko puta bila predmetom neuspješnih restauracija tako da je originalna boja na mjestima gotovo potpuno nevidljiva.

Drugi predmet velike umjetničke vrijednosti, iz kategorije kiparstva, je drveni kip sv. Katarine, koji datira iz osamnaestog stoljeća. Kip je napravljen iz jednog dijela drveta, s izuzetkom jedne ruke, koja je napravljena od drugog komada i spojena s osnovom. Lik je realistično i plastično prikazan, ali je vidljivo da je predviđen da bude pozicioniran uz zid jer je razlika u plastičnosti između prednjeg i stražnjeg dijela skulpture jako uočljiva. Figura je visoka 135 centimetara i trenutno se nalazi pored oltara, licem okrenuta prema puku. Za ovu skulpturu Tihčić kaže da predstavlja jedno od vrjednijih djela kiparstva na području Bosne i Hercegovine, ali da je, kao i gore spomenuta Madona, ugrožena zbog neadekvatne konzervatorske brige tijekom stoljeća.

U crkvi, prostorom iza oltara dominiraju impozantne orgulje ali nešto mnogo zanimljivije je smješteno ispod njih. Naime, tamo su svećeničke stolice za koje kustos veli da su napravljene od drveta koje je staro 2000-3000 godina. Ne brinite se, nije tipkarska pogreška, stvarno je toliko staro. Kada ste zadnji puta dotakli nešto staro toliko godina?

U crkvi se može vidjeti i niz slika koje prikazuju postaje križnog puta a koje je napravio poznati umjetnik Đuro Seder, član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Svemu navedenome se može dodavati nebrojeno mnoštvo predmeta i artefakata izloženih u muzeju, knjižnici, crkvi, arhivu ili drugdje po samostanu. Ali, to nas opet dovodi na naš početak i na ona početna pitanja, koja su ostala neodgovorena. Zar samo ovo nabrojeno nije više nego dovoljno za jedan prekrasan izlet? Ukoliko nekome treba više umjetnosti, kulture, povijesti nego što je izloženo ovdje onda taj mora imati stvarno rafinirane "okusne pupoljke" i ogromne intelektualne kapacitete. Po mome sudu, Kreševo ima za ponuditi nepregledno blago ljudima raznih profila, koji sežu od poluzainteresiranog neobrazovanog posjetitelja koji nema čime popuniti jedno popodne, preko obitelji, pa sve do znanstvenika, koji bi se mjesecima mogli zakopati u bogatstvu koje nudi knjižnica. Svatko će pronaći nešto za sebe, nešto što će mu se posebno dopasti i što će možda biti dijametralno suprotno onome što je mene fasciniralo. Ali, to uopće nije problem. Bitno je sljedeće. Dok čekamo svoje Louvreove, Firenze i ostale potcijenjene ili precijenjene muzeje velikih gradova mogli bismo malo obići i ove svoje, koji nam leže "pod nosom." Čekajući da se pojavi prilika, ili da skupimo novca, za ekskurzije po "bijelome svijetu" nipodaštavamo i ne posjećujemo ono što imamo u BiH, što je u mnogo čemu ako ne bolje a ono barem ekvivalentno onome što možemo naći u muzejima mnogo većih gabarita. I što je još bitnije - servirano je u nekoj ljudskoj mjeri, koju

čovjek može probaviti i apsorbirati tako da se ne osjeća kao automatizirani kreten koji se dao u potragu za kulturom i nezaustavljivo skače od izložka do izložka, dokazujući i sebi i drugima kako je pametan. Najgora solucija je ležati kod kuće, pričati kako u ovoj BiH ničega zanimljivoga nema i čekati priliku da posjetimo neku razvikanu destinaciju. Priliku koja će možda doći, a možda i neće. Najčešće i nije u pitanju ponuđeni sadržaj nego čisto činjenica da se nakon toga možemo sujetno pohvaliti: "Bio sam u Parizu". Takav scenario je ipak najčešći.

S vremena na vrijeme, uz nikakav ili neznatan trošak možemo obići sva bogatstva koja nam se nude na dohvat ruke, i koja su k tome naša, a sva druga mondena mjesta koja uspijemo posjetiti su samo dodatni bonus. Najbitnije je izbjeći scenario u kojem nam naše ne valja a do tuđega ne možemo doći i stoga ne radimo ništa, prekrasno prikazan u Cesarićevoj pjesmi "Mrtva luka", gdje on kaže:

Znam ima jedna mrtva luka i tko se u njoj nađe

Čuti će ujutro pjevanje ćuka i vidjet će umorne lađe.

Brodovi u njoj vječito snivaju kako se brodi

Al' njihova sidra mirno počivaju u plitkoj vodi

I tako u snovima gledaju sreću a plovit se boje

Na jarbole šarene zastave meću i stoje.

B.M. (foto M.M.)